

Eijsden

Cultuurroute

*Een wandeling langs het
Eijsdens Erfgoed*

Gratis

VVZ ZUID
LIMBURG

Liefde voor het leven

Inhoud

Een historische terugblik	3
Cultuurroute Eijsden	5
Plattegrond met de route	6
De Vroenhof	8
Breusterstraat	10
Geboortehuis Eugène Dubois	12
Het Cultureel Centrum	13
Het Ursulinenklooster	14
Het Ursulinenpark	16
Het Kattestraatje	19
Het Beatrixpleintje	19
De Spriemenstraat, Vogelzang & Mariaplein	21
Kunst in de openbare ruimte	24
Het Bat	25
De Diepstraat	27
Hoogstamboomgaarden en de kunsten	30
Kasteel Eijsden en omgeving	32
Extra wandeling	34
Naar het voormalige Spaanse fort Navagne aan de Maas	
Kerkstraat	35
Colofon	38

Een historische terugblik

Eijsden geniet landelijke bekendheid omdat de Maas hier het land binnenstroomt. Het dorp Eijsden en het grondgebied van de voormalige gemeente Eijsden maakt na een fusie in 2011 onderdeel uit van de gemeente Eijsden-Margraten.

Het dorp Eijsden bestaat in feite uit 2 kernen, Breust en Eijsden, die zeker al stammen uit de 19e eeuw. Breust is van beide kernen de oudste. Waarschijnlijk was deze in bezit van de Karolingers en de oudste vermelding van Eijsden dateert van 870 toen Karel de Kale en Lodewijk de Duitser het rijk van Karel de Grote verdeelden 'in

loco Aspide', in de plaats Eijsden. Een beschrijving uit 965 van de bezittingen van het Sint-Martinuskapittel van Luik, waartoe Breust toen behoorde, leert ons iets over de omvang van Breust. Er was een kerk en een molen, bebouwd en onbebouwd land, een vronnhof en lijfeigenen.

Van Eijsden is een vrijheidsboek uit 1321 bewaard gebleven waarin de rechten en plichten zijn samengevat. De grenzen van deze 'Vrijheid' zijn hierin nauwkeurig omschreven: in het westen de Maas, in het noorden de Drekkesteege, in het oosten de Schoolstraat en het begin van de Wilhel-

minastraat en in het zuiden een strook land net voor het riviertje de Voer. Om Eijsden heen lag een gracht en een wal en daarbinnen woonden de poorters (burgers).

De Vrijheid was op vijf plaatsen toegankelijk met minimaal twee poorten en binnen deze Vrijheid gold het Luiks vrijheidsrecht. Het bezit van Breust werd beheerd vanuit de vronnhof, waarvoor de ondergeschikte lijfeigenen moesten werken op de akkers. Voor Eijsden gold dezelfde situatie, maar hier werd tol geheven en was er visserij op de Maas.

Door de groei van beide 'kernen' was er behoefte aan meer landbouwgronden en werden de plateaus ontgonnen. In de 9e en 10e eeuw waren dit nog woeste gronden. In de 11e eeuw trok men vanuit de dichtbevolkte dalen naar de hoger gelegen plateaus. Ze ontgonnen de bossen en hei en stichtten er nieuwe dorpen. Eijsden en Breust hadden gronden op het plateau in eigendom. De bomen werden er geroid en de grond werd voor akkerbouw geschikt gemaakt. Het gekapte hout gebruikte men onder meer voor robuuste en nu nog zeer

kenmerkende vakwerkhuisen. Herkenrade werd ontgonnen door de machthebbers van het toen groeiende Eijsden. In de Middeleeuwen had het dan ook de naam 'Eijsden op de berg'. Buurdorp Sint Geertruid werd ontgonnen vanuit Breust en heette daarom 'Breust op de berg'.

De grenzen van het gecombineerde territorium van Breust en Eijsden hebben vanaf de eerste grensmeting in 1399 tot 1795 geen wijzigingen ondergaan. In de regelmatige, gesloten bebouwing van het oude Eijsden aan de Maas is nog altijd een verschil met de omliggende dorpen, zoals ook Breust, te zien. Deze bebouwing doet enigszins stads aan. Het huidige beeld is overigens vooral 17e, 18e en 19e eeuws zoals u in de beschrijving van deze route zult zien.

Cultuurroute Eijsden

Deze wandeling heeft de naam Cultuurroute gekregen vanwege de vele aspecten met betrekking tot cultuur en het (materiële) erfgoed dat u zult tegenkomen. De gebouwen die behouden zijn gebleven, evenals de straatbeelden en de patronen hierin, vormen een visueel cultuurhistorisch plaatjesboek. Ook de kunstwerken en andere objecten zoals monumentale bomen, die u tijdens de wandeling kunt bewonderen, zijn beeldbepalend voor Eijsden.

De geografische ligging van Eijsden heeft een cultuur mogelijk gemaakt waar vele van de huidige activiteiten zowel van verenigingen, alsook van bedrijven en organisaties op zijn geënt.

Belangrijkste aspect is natuurlijk de mens, de inwoner van het gebied waar cultuur zich door alle tijden heen manifesteert.

Deze aspecten en het element tijd vormen de cultuur zoals die tegenwoordig aanwezig is.

Probeer u zich het beeld voor de geest te halen dat zich hier aan de oever van de Maas vanuit de late Middeleeuwen een gemeenschap heeft ontwikkeld met een economische en culturele bedrijvigheid die gestaag groeide en is doorgesloegen tot het Eijsden van tegenwoordig, zo'n 800 jaar later.

Startpunt van de route

📍 **Het ideale startpunt om deze Cultuurroute te gaan wandelen is de Vroenhof.**

Hier is voldoende parkeergelegenheid aanwezig en kunt u zich gemakkelijk oriënteren.

De bebouwing oogt als een historisch fraai decor voor allerlei plaatselijke activiteiten.

Het plein zelf is de ontmoetingsplaats voor marktactiviteiten of samenkomsten voor jaarlijks terugkerende herdenkingen en festiviteiten zoals de Bronk en de kermis.

De Vroenhof is een plein dat reeds honderden jaren oud is. In de Middeleeuwen vormde het plein de plek waar rondom een bebouwing ontstond met straatjes, eerder steegjes, waarvan sommige uitkwamen in de bossen op de flanken van het Maasdal. Het was toen misschien wel een beetje een naargeestige plek, daar langs de Maas. Nu is de Vroenhof een plein dat is geëvolueerd tot de spil van de cultuur in Eijsden.

De Vroenhof

De *St. Christinakerk* met de in mergel opgetrokken toren en de muur rondom het kerkhof vormt de zuidzijde van het plein. Kijkend vanaf de westzijde van het plein loopt het plein enigszins omhoog. Gezien de bebouwing is dat altijd zo geweest. De Vroenhof is in 1997 gerenoveerd met voorzieningen als de zitbankjes en de bevestiging houders voor de marktkraampjes die in de bestrating zijn opgenomen. Er zijn nieuwe platanen rondom het plein geplant en langs de muur van het kerkhof leilinden.

Het karakter van het markante plein wordt aan de oostzijde bepaald door een aantal panden waarvan de voorgevels bepleisterd zijn met cement waarin bepaalde vormen zijn weergegeven. Op sommige gedeelten lijkt het wel alsof erin is getekend.

Op andere gedeelten is een soort reliëf aangebracht. Bladvormen en ruitvormige elementen versieren op symmetrisch wijze de op de gevels aangebrachte cement. Dit is een modeverschijnsel geweest aan het einde van de 19e eeuw.

Tijdens de wandeling zult u nog meer panden kunnen bewonderen waar dezelfde techniek op de voorgevels is toegepast. De variatie in vormen is iedere keer weer verrassend.

Aan de westzijde van het plein valt het hoge pand op de hoek op. Het *café 'De Raetskelder'* oogt daardoor nog kleiner maar vormt hierdoor een van die typische pittoreske Eijdsense plaatjes. Een knus sfeervol cafeetje naast een pand uit het jaar 1830 met aan de rechterkant aan de overzijde van de straat een *typisch Zuid-Limburgse wit geverfde boerderij* met een binnenhof ook wel cour genoemd. Een dorpselent, terwijl de Vroenhof vanuit verschillende andere gezichtspunten ook eigenlijk een beetje stads oogt. In het monumentale pand op de hoek bevond zich vroeger een smederij. Die was via de ellipsboogpoort te bereiken.

De hardstenen omlijstingen van de ramen zijn bij veel panden terug te vinden. Op de wandeling zult u deze omlijstingen nog vaak tegenkomen.

Het meest opvallende aan de Vroenhof is dat tijdens de renovatie twee van oudsher gebruikte paden, die elkaar kruisen in het midden van het plein, zichtbaar zijn gemaakt in de huidige bestrating. Dit is zo uitgevoerd omdat die twee paden zo'n tweehonderd jaar geleden al waren aangelegd en destijds, naar men vermoedt, werden geflankeerd door bomen.

Café 'De Raetskelder'

Typisch Zuid-Limburgse wit geverfde boerderij

Op de zogenaamde Tranchotkaart uit 1803 staan deze paden reeds aangegeven en ze worden door de Eijdsense bevolking ook wel geitenpaadjes genoemd. Op iedere hoek van het plein begint namelijk een straat en komend uit een van die straten staken de mensen liever het plein kruislings over. Als er in de winter een tijdje sneeuw heeft gelegen is dat mooi zichtbaar.

Nu de paden zodanig zichtbaar zijn gemaakt heeft het plein er een extra dimensie bij gekregen. Een soort verbinding in tijd. Een subtiele verwijzing die heel monumentaal uitpakt in de uitvoering ervan.

Al voor de 12e eeuw was de Vroenhof een centrale plek van waaruit allerhande economische activiteiten werden ontwikkeld. Het Maasdal bij Eijsden was in die tijd begroeid met oibossen. Ontginning ervan werd gecoördineerd vanuit een houten gebouwencomplex dat aan de oostzijde van het plein heeft gestaan. Er was ook een bestuurscentrum en een rechtbank.

In de 13e en 14e eeuw was Eijsden een stadje (de Vrijheid Eijsden). De Vroenhof was toen de centrale plaats. De Vroenhof wordt voor het eerst genoemd in bewaard gebleven schriftelijke documenten uit 1438.

Slenterend over het plein valt zeker de monumentale witte esdoorn op die de zuid-oostelijke hoek van het plein siert evenals het Verzetsmonument. Maar over deze hoek van het plein straks meer.

Voormalig gemeentehuis

Breusterstraat

→ [Staande in de buurt van de witte esdoorn beginnen we de wandeling door de Raadhuisstraat in te slaan.](#)

U ziet dat de straat lichtelijk naar beneden loopt. Dat zet zich voort tot in de Breusterstraat. Alvorens de Breusterstraat in te lopen ziet u een pand dat een hele lange tijd dienst heeft gedaan als [gemeentehuis](#). Het pand is eind jaren tachtig verbouwd tot appartementencomplex. De voorzijde is zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat gehouden. Alleen de begane grond is van aanzien veranderd.

Enkele meters verderop in de Breusterstraat ziet u al van verre een grote beuk, een [treurbeuk](#). Deze beuk staat op de speelplaats van de voormalige [jongensschool St. Martinus](#). Een boom die bij veel Eijsdenaren herinneringen zal oproepen.

Voormalige jongensschool St. Martinus

Hoeveel boodschappen deze boom verspreid zal hebben, zal niemand ooit weten. Maar gezien de mee vergroeide oude verroeste spijkers die in de stam van de boom zijn te vinden, moeten dat er vele zijn geweest. Generaties zijn hier naar school gegaan totdat in de jaren negentig het gebouw werd gesloopt om plaats te maken voor het huidige complex van seniorenwoningen, toepasselijk genaamd 'De Schoolhof'.

Bij de treurbeuk ziet u een kunstwerk van kunstenaar Désiree Tonnaer. Het is een bronzen beeld dat in 1997 door de Stichting Woningbeheer is geplaatst nadat het seniorencomplex was gerealiseerd. Het beeld heeft als titel 'de Schutsboom' en heeft een organische vorm. Door de nieuwe invulling heeft deze plek in de Breusterstraat een moderne 'look' gekregen, met het seniorencomplex op de achtergrond te midden van de statige herenhuizen die in deze straat te zien zijn.

Treurbeuk op de speelplaats

Geboortehuis van Eugène Dubois

Geboortehuis Eugène Dubois

Het pand aan de Breusterstraat 16-18 is het [geboortehuis van Eugène Dubois](#). Op de voor-gevel van dit pand is een [bronzene plaquette](#) bevestigd met in reliëf een portret 'en face' en de tekst 'Eugène Dubois 1858 - 1940'. Een Zuid-Limburger met een Franse naam, een man die internationaal bekend werd als wetenschapper die het tastbaar bewijs heeft geleverd dat de ontwikkeling van de mens uit aapachtige voorouders moest komen. Hij ontdekte fragmenten op Java van de *Pithecanthropus erectus*: *pithecos* = aap, *anthropos* = mens, *erectus* = rechtopgaand, dus rechtopgaande aapmens.

Eugène Dubois was de zoon van een apotheker en zijn belangstelling ging al vroeg uit naar biologie, geologie en paleontologie. Vaak was hij te vinden in, op en rondom de St. Pietersberg bij Maastricht. Een berg vol met fossielen die hij in zijn

jeugdige jaren als zijn schatberg zal hebben beschouwd. Maar ook zwierf hij rond in de bossen op de oostflank van het Maasdal, nu beter bekend als het Savelsbos ten oosten van Gronsveld en Rijckholt. Hij vond er vele fossielen afkomstig uit de vuursteenmijnen die in de prehistorie ontgonnen werden. Later, toen hij zijn geboortedorp had verlaten en in Amsterdam ging studeren, raakte hij gefascineerd door de afstammingsgeschiedenis van de mens. Hij wilde net als Darwin de 'missing link' vinden, de schakel tussen mens en aap. Volgens hem was die in het Verre Oosten te vinden. Hij liet zich inschrijven als officier van gezondheid bij het Koninklijke Nederlandsch-Indisch Leger. Aanvankelijk verrichtte hij veldwerk op Sumatra maar dat leverde niets op. Op Java had hij meer geluk.

Aan de oever van een riviertje was een klein gebied waar hij de grond minutieus blootlegde totdat hij in 1891 de eerste fossielen van stoffelijke resten opgroef.

Cultureel Centrum

Het betrof een kies met een gedeelte van een schedelkap en later nog een dijbeen. Fossielen die hem beroemd zouden maken. Overigens was niet iedereen gelukkig met de interpretatie van de vondst. Later werd ook duidelijk dat zijn vondst dichter bij de mens stond dan bij de aap, zoals Eugène zelf wel veronderstelde. De huidige naam van de Javaanse oerfiguur luidt dan ook *Homo erectus* (rechtop lopende mens).

Maar dat alles doet niets af aan de grote wetenschappelijke betekenis van de Eijsdenaar, die ook veel onderzoek deed naar grondwater in Nederland en het belang van de duinen als voorraadschuur van drinkwater. Het woord watermanagement bestond toen nog niet. De laatste jaren van zijn leven bracht hij door op Landgoed De Bedelaar in Haelen (Midden-Limburg).

Het Cultureel Centrum

→ Bij het geboortehuis van Eugène Dubois steekt u de straat over en ziet u even verderop het Cultureel Centrum.

Het gebouw staat er sinds 1857 en heeft verscheidene doelen gediend. Eerst als openbare school met een woning voor het hoofd van de school. Zo kende iedereen het pand tot in 1909 een nieuwe school werd gebouwd en het als gemeentehuis in gebruik werd genomen. Het heeft later als melkerij, patronaat en bibliotheek gediend. Tegenwoordig is het gebouw in gebruik als verenigingsgebouw voor Harmonie St. Cécile en draagt de naam [Cultureel Centrum](#). Het gebouw is vele malen verbouwd. Er bevindt zich een gevelsteen waarop de eerste steenlegging wordt gememoreerd door burgemeester Pieter Pinckaers (1793-1858).

Het Ursulinenklooster

Wanneer u voorbij het Cultureel Centrum loopt ziet u aan uw linkerkant een park, het Ursulinenpark, waar een beetje verscholen tussen de bomen aan de noordzijde het [Ursulinenklooster](#) statig oprijst. Dit klooster is sinds 2014 onder andere in gebruik als Museum voor Familiegeschiedenis en wordt het Ursulinenconvent genoemd.

→ U kunt nu lopend langs de zijkant van het Cultureel Centrum, in de Treffersteeg, het voormalige klooster bereiken, maar voordat u de achterkant gaat bekijken kunt u op het voorplein van het museum komen door rechts langs de ingang van de brasserie te lopen.

Het monumentale gebouw en in het bijzonder de voorgevel heeft veel overeenkomsten met het Rijksmuseum te Amsterdam. De bekende architect daarvan, P.J.H. Cuypers, heeft veel invloed gehad op het ontwerp van de voorgevel van het Ursulinenklooster. Maar het begon allemaal kleinschalig. Pastoor Corten had een schooltje annex huis laten bouwen op zes roeden grond die hij van juffrouw Amélie Wolfs had gekregen. Het gebouw was 54 voet lang en 14 voet breed (ca. 18 bij 4 meter) en was gelegen aan de Breusterstraat. Het startte op 3 november 1849 met drie zusters Ursulinen uit Sittard die er gingen wonen en werken. Juffrouw Amélie Wolfs liet bij haar overlijden in 1855 in totaal 1200 francs na aan de Ursulinen. Samen met de 560 francs, die een van de zusters door bedelacties had vergaard, was dit voldoende om een nieuwe school voor lager onderwijs te

bouwen. Op 1 augustus 1855 begon men de sleuven voor de funderingen uit te graven en op 2 januari 1858 werd het nieuwe gebouw ingezegend. In de navolgende jaren werd er steeds meer uitgebreid en ontstond een omvangrijk en imposant complex. De kroon op de bouwkundige activiteiten werd in 1899 geplaatst ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het klooster. Het gebouw onderging een ware facelift: een monumentale voorgevel in neo-renais-sancestijl. Het ontwerp van deze gevel wordt toegeschreven aan P.J.H. Cuypers. Uiteindelijk is het ontwerp gemaakt door de eveneens Roermondse architect Kayser, die vaker voor Cuypers als uitvoerend architect is opgetreden. Drie dagen later werd het oude huis, dat nog uit 1849 dateerde afgebroken. Op die plaats kwam een nieuw pensionaat.

Het Ursulinenklooster is door de zusters Ursulinen in 1973 verlaten. Meer dan 120 jaar hebben de zusters een belangrijke rol gespeeld in het culturele leven van Eijsden.

Het klooster was een meisjespensionaat. Er verbleven meisjes intern, op de zolderverdiepingen bevonden zich de halfopen chambretjes met alleen een wit gordijntje als deur, maar ook externe meisjes konden er naar school gaan. Het was een echte meisjesschool en de meisjes werden door de zusters zorgvuldig opgeleid om later het huishouden te doen naar hun verworven inzichten. Sommige meisjes werden later zelf zuster.

Het oorspronkelijke gebouw dateert van 1899. Later zijn vele stukken bijgebouwd en soms weer gesloopt en weer verbouwd totdat er een uitgebreid complex ontstond. Het hoofdgebouw zoals dat nu nog te zien is, is met de westvleugel en de kapel het enige wat nog rest van het omvangrijke gebouw. Na het vertrek van de zusters was een nieuwe bestemming moeilijk te vinden en in 1974 werd een actiecomité gevormd om te voorkomen dat het complex zou worden afgebroken. Men pleitte voor behoud van het meest karakteristiek gedeelte van het gebouw. Na een herindeling van gemeenten in 1982 was een nieuwe bestemming voor het gebouw snel gevonden en zodoende werd het Ursulinenklooster het gemeentehuis van de gemeente Eijsden. In 1984 werd, na een belangrijke restauratie en een ingrijpende verbouwing, het gemetamorfoseerde gebouw als gemeentehuis in gebruik genomen. Door de gemeentelijke herindeling in 2011 verloor het zijn functie als gemeentehuis. Het gemeentehuis van de fusiegemeente Eijsden-Margraten is sinds 2014 gevestigd in Margraten. Het klooster is nu in gebruik als museum.

→ U kunt nu teruglopen om via de Treffersteeg een kijkje te nemen aan de achterzijde van het gebouw.

Hier is goed te zien dat het gebouw oorspronkelijk meerdere vleugels heeft gehad. In 1997 is ten behoeve van het toenmalige gemeentehuis een nieuwe uitbouw gerealiseerd. De uitbouw is een ontwerp van architect J. Mingels. Het is een modern uitgevoerde uitbouw met een spits toelopend zinken dak. Rondom het Ursulinenconvent bevindt zich een park.

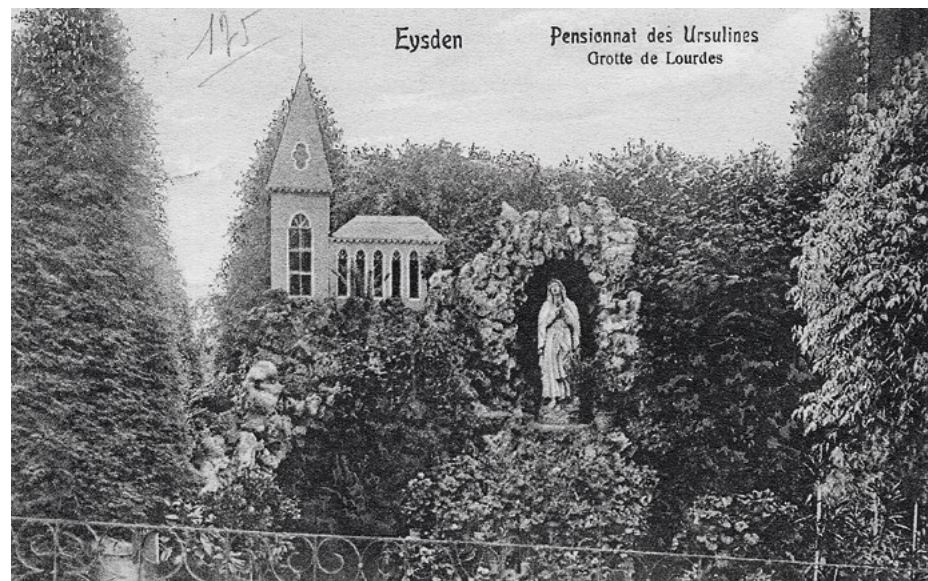
Lourdesgrot in het Ursulinenpark

Het Ursulinenpark

De omgeving van het huidige park en kloostercomplex was begin 1800 een groot fruitgebied dat vol stond met hoogstamfruitbomen. Met de ontwikkeling van het klooster werd rondom de gebouwen een nutstuin aangelegd voor eigen gebruik en ook een Engelse tuin. Uit oude documentatie blijkt dat in 1880 een **Lourdesgrot** werd gebouwd in de Engelse tuin tussen het klooster en de Breusterstraat, waar ook de dorpingen Maria konden vereren. Naast de nutstuin en de Engelse tuin werd er ook een bosschage aangelegd, waarvan nu nog enkele van de grote bomen staan in de strook rechts naast de hoofdingang.

Vlakbij de rode beuk bevindt zich de Mariagrot, die oorspronkelijk een andere plek had ten tijde van de zusters. Kantonnier Jean Mingels heeft eigenhandig de Mariagrot afgebroken en op deze plek weer opgebouwd. Vrijwel dagelijks komen mensen hier een kaarsje opsteken. Het is een serene schaduwrijke plek met de kapel van het Ursulinenklooster op de achtergrond en de hoge bomen van het kloosterpark boven de grot opdoemend.

Even verderop, naar rechts kijkend, schemert iets grijs/wits tussen de bomen. Het is een beeld van Jezus Christus. 'Rex sum ego' (ik ben de koning) staat op een marmeren tekstplaque. Het is een betonnen beeld op een betonnen sokkel en het ziet er nogal verweerd uit. Het beeld zal er beter uit hebben gezien in de tijd dat de tuinman van de zusters Ursulinen hier

Lourdesgrot

in dit park zorgdroeg voor het onderhoud. Zijn naam was Lambert Mainz. Hij was landarbeider en tuinman en woonde met zijn vrouw en dochter Thea in een klein huisje in Oost-Maarland. Hij was te vondeling gelegd op een besneeuwde mesthoop tijdens een koude winterse nacht. Die mesthoop behoorde bij een boerderij met de toepasselijke naam 'De Helle' te Mechelen. Hij groeide op bij de nonnen en belandde in zijn jeugd jaren in Oost-Maarland bij teruggevonden verwanten, een oom en tante waar hij meehielp op het **kleine boerderijtje** en waar hij de rest van zijn leven heeft gewoond. Het park van het Ursulinenklooster heeft hij beheerd van voor de Tweede Wereldoorlog tot eind jaren zestig. Hij was de man met de 'groene handjes' en hij kon geweldig goed bomen planten. In de eerste jaren nadat hij de

Woning Lambert Mainz

boompjes had geplant, praatte hij uitgebreid in 'zelf uitgevonden' woorden, met de nog jonge boompjes. Hij had nu eenmaal een curieus en opmerkelijk gevoel voor de poëzie van deze wereld. Hij overleed op 27 maart 1993.

Het kerkhof van de zusters

Achter de Mariagrot bevindt zich het oudste gedeelte van het Kloosterpark, de voormalige bosschage met daarachter [het kerkhof van de zusters](#) dat op afspraak toegankelijk is. In het park staan mooie inheemse en monumentale bomen zoals beuken, esdoorns, linden, een paardenkastanje en een paar acacia's. Kenmerkend bij oudere bossen uit de late landschapstijd (aanlegperiode park), zijn de zogenaamde stinze planten. Onder de bomen werden bollen en knollen aangeplant ter verfraaiing, met geur en kleur, om de rust en sereniteit te bevorderen. In het voorjaar kleurt de grond dan ook fraai wit door de bloemen. In de zomerdagen is de groene specht nogal actief en is dan vaak te horen als hij bezig is zijn voedsel uit de spleten achter de schors te halen. Er voeren ver-

scheidene paadjes door het park, bedekt met grind uit de Maas. De donkere boompartijen met het gefilterde, felle licht dat door de bladeren heen flitst, vormen een prachtig decor om even in rond te dwalen denkend aan de zusters en meisjes die hier vroeger verbleven.

Waar vroeger de moestuinen van de zusters waren, is nu een grasveld met enkele solitaire bomen en plantvakken met bloeiende heesters.

Het Kattestraatje

→ Via de aangelegde paadjes in het park loopt u terug in de richting van de Breusterstraat en voor het geboortehuis van Eugène Dubois gaat u linksaf de Schoolstraat in.

Sommige Eijsdenaren noemen het nog het Kattestraatje. Heel vroeger bevond zich hier een poort die toegang gaf tot de Vrijheid Eijsden. Het Kattestraatje heeft evenwel niets met katten te maken. Het woordje 'kat' duidt op een aarden wal die kan dienen als bescherming of begrenzing van een dorp. Hier was dus de oostzijde van het dorp in een ver verleden. Een aarden wal met houten palissaden, wie kent niet die plaatjes in de geschiedenisboeken over de Middeleeuwen? Er was verder waarschijnlijk een grachtje. Deze wal liep destijds door tot aan de Diepstraat en er waren in ieder geval poorten die toegang tot het toenmalige Eijsden gaven.

Het Beatrixpleintje

→ U loopt een eindje de Schoolstraat in en gaat vervolgens rechts de Constantsteeg in. Die loopt u door via een pittoresk binnenpleintje totdat u in de Kerkstraat komt. U steekt de Kerkstraat over en belandt op het [Beatrixpleintje](#) met de Beatrixboom.

De boom is op dit pleintje geplant in 1988 ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag

Beatrixpleintje

van Prinses Beatrix. Aan de muur van het kerkhof is een kleine ronde bronzen plaquette bevestigd ter herinnering.

De witte esdoorn torent majestueus uit boven het Verzetsmonument. Hij staat eigenlijk in de uiterste hoek van het er achterliggend kerkhof maar hij is dominant aanwezig op de hoek van de Vroenhof. Als een soort van bescherming hangen de takken over het Verzetsmonument. De boom is geen inheemse soort maar komt uit Noord-Amerika. Hij is sterk, geeft een lichte schaduw en dient enkel als sierboom. Deze boom is geplant in 1950 en is jarenlang als knot-boom behandeld. In de herfst laat de boom zijn mooiste kleurenpracht zien. Hij kleurt van groen naar vele tinten geel en daarna naar alle mogelijke kleuren rood.

In 1948 is het [Verzetsmonument](#) ontworpen door beeldhouwer Charles Vos en architect Harry Koene (eigenlijk Monument voor de gefusilleerden). Dit is onderdeel geworden van de kerkhofmuur. Ieder jaar worden hier de oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog uit Eijsden herdacht.

Verzetsmonument

De meest bekende zijn Alphons Smeets, Hubert Smeets en graaf Raphaël de Liedekerke de Pailhe. Ze werden gefusilleerd op 9 oktober 1943 te Utrecht.

Ongeveer vijf meter links van het Verzetsmonument bevindt zich een **kunstwerk uit 2001, 'De Breuk'**. Het kunstwerk is tevens een gedenkteken ter nagedachtenis aan de Joodse slachtoffers uit Eijsden en Gronsveld. Het is een kunstwerk van de kunstenaar Ria Erckens. U ziet een rechthoekig vrij plat bronzen plastiek op een bijna anderhalve meter hoge sokkel van hardsteen. De voorkant stelt het verscheurde Beloofde Land van de Joden voor en aan de achterzijde staan de namen van de in de oorlog weggevoerde Joden uit Eijsden en Gronsveld. Het kunstwerk werd op 12 september 2001 onthuld, de dag dat Eijsden de bevrijding herdenkt.

Kunstwerk 'De Breuk'

Al de elementen die deze hoek van de Vroenhof sieren, maken dit tot een speciale plek in Eijsden. Menig bezoeker zal deze plek dan ook willen fotograferen.

→ U kunt de wandeling voortzetten door het 'geitenpaadje' te volgen en dus de Vroenhof dwars over te steken zodat u uitkomt bij het begin van de **Spriemenstraat**.

Lopend over het geitenpaadje ziet u de St. Christinakerk aan uw linkerzijde. De kerk dateert uit de 14e eeuw en heeft diverse verbouwingen ondergaan. Zo is met zekerheid vastgesteld dat de toren, opgetrokken uit mergel, de hardstenen pilaren en een gedeelte van het muurwerk van de noord-oostzijde van het middenschip stammen uit de 14e eeuw. De kerk heeft verschillende branden meegemaakt en in 1851 is de kerk ingrijpend verbouwd. De zijbeuken en het koor dateren uit die tijd. De toren is waarschijnlijk het oudste stenen bouwwerk in Eijsden. Nu vallen ook de hardstenen kruisen op (17e eeuw) die aan de binnenkant van de kerkhofmuur zijn ingemetseld.

Spriemenstraat

Eijsden kende in haar geschiedenis diverse kerkelijke groeperingen en die hebben allemaal gebruik gemaakt van deze kerk. De kerk is dus als zogenaamde simultaankerk in gebruik geweest tussen 1632 en 1851.

De Spriemenstraat, Vogelzang & Mariaplein

Het pand nummer 8 aan de Spriemenstraat is bijzonder. Het is een van de eerste huizen die in Eijsden zijn gebouwd waarbij zowel baksteen als mergelblokken werden gebruikt. Het pand is in 1609 gebouwd en in de onderste horizontale mergelband ziet u dit jaartal daadwerkelijk staan.

→ U komt lopend door de Spriemenstraat uit op de Vogelzang.

Nu staat u aan de rand van het historisch beschermd dorpsgezicht. U ziet **de Maas** stromen achter de huizen aan de overkant van de straat. Ze glijdt richting Maastricht waar recreatiegebied D'n Observant, zo lijkt het wel, een ijkpunt vormt voor de Maas.

De Maas

Ze is soms wild en grillig en heeft in het verleden voor menige overstroming gezorgd. Meestal is ze echter een echte grensrivier die stilletjes haar weg vervolgt. Hier bij Eijsden is er op de Maas geen scheepvaart. Zo af en toe komt een bootje voorbij en andere vaartuigen die voor sport en/of ontspanning bedoeld zijn.

Vlak om de hoek van de Spriemenstraat staat het pand met het huisnummer 1. Dit was vroeger een café. Aan de zijgevel zijn bloembakken te zien. Die werden toen het café er nog gevestigd was, gebruikt als urinoir.

→ U loopt door de Vogelzang totdat u bij het **Mariapleintje** komt.

Dit pleintje is ook een van die typische Eijdsense plekjes die talloze malen zijn gefotografeerd. Net als de meeste straten in Eijsden is ook dit pleintje beklinderd.

Vanaf het Mariapleintje is de toren van de **St. Christinakerk** mooi te zien aan het einde van de Christinastraat. De kerk en de twee monumentale panden op de hoeken van deze straat zorgen voor dit typische plaatje. De Christinastraat inlopend ziet u op huisnummer 6 een schuur die gemetseld is met breuksteen. De schuur is zo'n 400 jaar oud. De voorgevel van het huis dateert van 1858.

Terug op het Mariapleintje ziet u dat de Vogelzang overgaat in de Spauwenstraat. Het huis in de Spauwenstraat met nummer 1 en het grote pand er tegenover met de nummers 1 en 2 en het grote pand Bat 3 en 4 werden in het begin van de 20e eeuw bewoond door zusters die zich 'Filles de la Sainte Vierge' noemden. De panden dateren uit de 18e eeuw. Let eens op de details in de gevels.

In een nis staat een klein madonnabeeldje met het kindje Jezus op haar armen. Ook hier weer de hardstenen omlijstingen rondom de ramen.

Kunst in de openbare ruimte

Op het Mariapleintje tegen de kademuur bevindt zich op een hardstenen sokkel een beeldhouwwerk, dat is gemaakt door de inmiddels overleden beeldhouwer Cor van Noorden. De titel van het beeld is *'Bloesem van het niets'* en het is vervaardigd in blauwe hardsteen, ook wel 'Petit Oranit' genoemd. Het beeld werd in 1987 geplaatst.

Het is een van de vele beelden die in Eijsden te bewonderen zijn. De gemeente heeft op verscheidene plekken in Eijsden beelden geplaatst, herplaatst en verplaatst. Er vinden kunstzinnige manifestaties plaats zoals tentoonstellingen, kunstveilingen en kunstwandelingen. Hierbij is de samenwerking tussen de gemeente en de culturele verenigingen van oudsher een vanzelfsprekendheid.

De kunst neemt een belangrijke plaats in en vormt één van de culturele gezichten van Eijsden. Het huidige kunstbeleid van de gemeente is gericht op continuering van de in gang gezette plannen, processen en afspraken. Bijvoorbeeld het beleid ten aanzien van het plaatsen van kunst in de openbare ruimte, het ondersteunen van initiatieven die worden aangedragen door de cultuurdragers in onze gemeente en de zorg voor het behoud van het kunstbezit.

Op verschillende plekken in Eijsden zijn beelden van beeldhouwer Cor van Noorden te bewonderen. Een zwaar massief

Beeldhouwwerk 'Bloesem van het niets'

aandoend beeld van hardsteen, getiteld 'De Doorbraak' is in 1997 geplaatst in Poelveld aan de Bellefleur. Een ander beeld getiteld 'Icarus' is herplaatst op het Bisschop Eraclesplein in 1998. Vermeldenswaard is verder een in metaal uitgevoerd kunstwerk van de beeldend kunstenaar Fons Lemmens dat zich op het bruggetje over de Voer in Laag-Caestert bevindt en daar geplaatst is in 1994. Het ontwerp van het grensmonument bij Withuis is ook van zijn hand. Aan de Marathon bij de ingang van het zwembad bevindt zich een bronzen beeld, 'Baadster' getiteld, van Teun Roosenburg. Op het binnenplein van het verzorgingshuis 'De Bron' staat een bronzen beeld, 'Fluitspelende Centauer', van Fons Bemelmans.

'Het Bat' aan de Maas

Het Bat

Staande bij het beeld 'De bloesem van het niets' kijkt u naar links en ziet u *'Het Bat' aan de Maas* dat over de kade langs aparte panden voert. Op deze Maaskade hebben zich in het verleden veel belangrijke handelsactiviteiten afgespeeld. De aan- en afvoer van producten vond vanaf hier plaats. Al in 1452 waren hier scheepmakers actief. De bootjes die zij maakten in die tijd werden 'wafjes' genoemd. De Maaskade diende als overslagplaats voor granen, groenten, zwarte Limburgse kersen en andere speciale streekproducten, die van hieruit verscheept werden naar 'Holland' en omgekeerd voor de goederen en producten die uit het noorden kwamen. De handelsactiviteit kende een bloeitijd in de 18e

eeuw. Er kwam een lakenfabriek die veel arbeiders aantrok evenals looierijen, brouwerijen, jeneverstokerijen, verscheidene stroopstokerijen, een kaarsenfabriek en een azijnfabriek. De herenhuizen die u tijdens de wandeling in de Diepstraat kunt bewonderen zijn getuigen van de welstand van die tijd.

Het pand nummer 3-4

De meeste oude panden langs het Bat zijn gerestaureerd. Het [pand nummer 3-4](#) heeft segmentboogvensters van hardsteen en de gevel laat een onregelmatig patroon van hoekblokken zien. Het huis is in de tweede helft van de 18e eeuw gebouwd. Aan dit pand bevond zich vroeger een meetlat om de stand van het Maaswater te meten. Het pand op nummer 7 is ook uit die tijd en is tot omstreeks 1930 in gebruik geweest als veerhuis. Het diende als café met de hele mooie naam: 'Café du passage d'eau'. Tot die tijd was er een voetveer naar het dorp Ternaaien in België, aan de overkant van de Maas. De bewoners van Ternaaien gingen vaak naar Luik en dan werd gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in Eijsden de trein naar Luik te nemen. Dat scheelde aanzienlijk in reistijd. Sinds 2004 is met succes een nieuw voet- en fietsveer

in bedrijf. Het wordt door inwoners van Ternaaien gebruikt om de winkels en de markt in Eijsden te bezoeken, maar het is vooral een belangrijke verbinding voor de toeristisch recreatieve infrastructuur aan weerszijden van de Maas. Er vinden gemiddeld 35.000 overzettingen per jaar plaats.

Op de hoek van het Bat en de Diepstraat is een trapje zodat u het weiland kunt betreden. Als u aan de oever van de Maas staat en terugkijkt naar het Bat levert dit ook weer zo'n typisch Eijdsens plaatje op. Op de hoek van Het Bat en de Diepstraat stond een in 1795 gebouwde graanmolen die in 1859 werd gesloopt.

De Diepstraat

De beklinkerde straat loopt in oost-westelijke richting en is breder dan de andere straten in Eijsden. Dit is meteen het meest opvallende van de straat. In de Middeleeuwen waren dit soort straten ('Regtestraet') gebruikelijk en hadden het karakter van een uitgerekt marktplein. De jaarlijks terugkerende Diepstraatfeesten met zijn talloze kraampjes en uitgestalde koopwaar doen dit karakter weer herleven.

Bij een marktplein dat weliswaar een langgerekt uiterlijk heeft, stelt u zich toch minstens een min of meer gesloten plein voor. Dat was in de Diepstraat ook het geval. Daar waar nu aan het einde van de straat de Wilhelminastraat begint, stonden [vroeger ook huizen](#). Die huizen hebben er gestaan tot 1960. De in 1972 gestorven Eijdsense kunstschilder [Petrus Wolfs](#) heeft op een van zijn schilderijen, getiteld '[Op G'n End](#)', dit straatbeeld geschilderd.

Komend vanaf de Maas merkt u dat de straat enigszins omhoog loopt en lijken de lindenbomen vooral groot en statig aan weerszijden van de straat. Het exacte plantjaar is onbekend maar ze zijn vermoedelijk tussen 1870 en 1880 geplant. Tot op heden worden ze gekoesterd. Ze zijn erg beeldbepalend. In de beginjaren liet men de bomen doorgroeien tot ver voorbij de nokken van de daken. Ze namen veel licht weg en op een gegeven moment zijn ze geknot. En dat is men blijven doen tot op heden. Zodoende hebben de linden die typische kronen gekregen.

Vroegere huizen aan de Wilhelminastraat

'Op G'n End' van Petrus Wolfs

Petrus Wolfs

Monumentale panden in de Diepstraat

In de Diepstraat bevindt zich een aantal prachtige monumentale panden die de moeite van het nader bekijken waard zijn. De eerste twee ziet u al meteen voordat u de Diepstraat inloopt. Het zijn de panden met [huisnummer 75 en 77](#). Hier ziet u in de gevels resten van mergelstenen speklagen en hoekblokken. De meeste panden in de Diepstraat hebben achter de stenen gevels een vakwerkskelet. Tot in de 16e eeuw werden vakwerkhuisen gebouwd. In het begin van de 17e eeuw kwam een versterkingsproces op gang.

Het zijn vaak de details die de moeite waard zijn om te bekijken en zo'n detail bevindt zich op het pand met huisnummer 44, [café La Meuse](#), een pand met segmentboogvensters en een segmentboog boven de ingang.

Café La Meuse

In de hardstenen omlijsting links van de linkerdeur staat een datum gebeiteld. Op die dag stond het Maaswater tot die hoogte. De horizontale gebeitelde groef tussen 1784 en daaronder 25 feb geeft de exacte hoogte aan. Bijna twee meter! Staande op die plek, de Diepstraat inkijkend, kunt u zich wellicht een voorstelling maken, hoe hoog het peil van de Maas toen is geweest!

Op het terras van het café bevindt zich een opvallend grote zwerfkei die door de tijden heen glad gepolijst is door weersinvloeden en mensenhanden. Een cadeautje van de Maas?

Een heel mooi herenhuis, dat ook dienst heeft gedaan als decor in de bekende tv-serie 'Dagboek van een herdershond', is [het pand met de huisnummers 30 - 32](#). Het linkergeedeelte stamt uit 1700. Het rechtergeedeelte is aan het einde van de 18e eeuw gebouwd. Boven de voorgevel bevindt zich een zogenaamd attiek, een vlak dat soms versierd is met een voorstelling of pilasters, met gekoppelde consoles. Boven de ingang is nog een verhoging van mergel zichtbaar met twee ovale wapenschilden onder een wapenkroon.

Een elegant pand is te zien op huisnummer 28, en met name door weer te letten op details. Hier ziet u opnieuw de cementen versieringen die op meerdere panden te zien zijn. In dit geval een versiering in de vorm van zogenaamde festoenen (guirlandes die groene takken uitbeelden en soms bloesem of vruchten). De hier gehanteerde stijl is Lodewijk XVI. Stilstaan bij de diverse panden in de Diepstraat loont de moeite want steeds vallen verrassende details op. Zo is aan de zijgevel van het pand met [huisnummer 53](#) een bijzonder detail te zien, op de eerste verdieping ziet u een kleine uitbouw. De ruimte daarachter heeft dienst gedaan als synagoge van de Joodse gemeenschap. In de uitbouw werden de gebedsattributen zoals de Thorarollen en de aanwijsstokken opgeborgen.

In de 18e eeuw telde de Joodse gemeenschap zo'n 50 leden.

De Diepstraat is zonder twijfel een van de mooiste straten in Eijsden. U vindt er een aantal winkels maar ook cafés en restaurants met gezellige terrasjes tussen de monumentale panden die deze straat rijk is. Sommige panden doen erg statig en voornaam aan en stralen op een warme

zomerdag een mediterrane sfeer uit. Met name het pand met **huisnummers 30-32**. Met een staalblauwe lucht erboven waant u zich even aan de Franse zuidkust. Andere hebben iets sierlijks met frappante details. Ieder pand heeft wel iets eigens en typisch: de kleur van de gevel of de vorm van het huis, de treden naar de deuren of de omlijstingen rondom de vensters. Zoals gezegd staan de meeste huizen er al een aanzienlijke tijd en is het straatbeeld in de laatste jaren nauwelijks veranderd.

→ U bent nu ter hoogte van het kruispunt gekomen waar de Kerkstraat aan uw linkerzijde begint en de Graaf de Geloeslaan aan uw rechterzijde.

Op de hoek is café 'De Greune Mèrt' gesitueerd. De naam van het café heeft niets van doen met een groene markt maar met de groene weiden achter het café in de jaren vijftig van de 20e eeuw. In die tijd werden bij het café kleine veemarkten voor paarden, koeien, varkens en pluimvee gehouden.

Hoogstamboomgaarden en de kunsten

→ U loopt de Graaf de Geloeslaan in.

De meer dan **huizenhoge platanen** aan weerszijden van de laan beginnen even buiten de bebouwde kom en vormen als het ware een tunnel naar België. Rechts ziet u door het geboomte en de struiken de tuinen van kasteel Eijsden liggen, links weilanden met **hoogstamboomgaarden**. In de gemeente Eijsden-Margraten zijn gelukkig nog hoogstamboomgaarden te vinden, al zijn er veel verdwenen. Ze hebben plaats moeten maken voor onder meer nieuwbouw en nieuwe bedrijfstreinen. Her en der is nog wel een fruitboom in tuinen te vinden.

Hoogstamboomgaarden

Sommige straten zijn naar de namen van de vruchten van de fruitbomen genoemd, zoals Courtpendu, Bellefleur, Jacques Lebel, Presentpeer, Conference om er een paar te noemen.

De hoogstambomen worden tegenwoordig opnieuw aangeplant in het kader van het behoud van landschapselementen van cultuurhistorische waarde. In de jaren vijftig van de 20e eeuw waren de landerijen rondom Eijsden en de omliggende dorpen bezaaid met hoogstamboomgaarden. Vooral in de maand mei, wanneer de bloesempracht van de appel-, kersen- en perenbomen te bewonderen en op zijn mooist is, lijkt het alsof je in de verzwelgende geuren ervan kan baden.

Heel vaak zijn de hoogstamboomgaarden onderwerp geweest voor kunstschilders die het landschap van het Maasdal hebben vastgelegd op hun doeken en in hun tekeningen. In het midden van de 20e eeuw bloeide een **kunstenarskolonie** op in Kasteel Oost te Oost-Maarland. Initiatiefnemer daarvan was het kunstenaarsecht paar Teun Roosenburg en Jopie Roosenburg-

Kunstenarskolonie in kasteel Oost

Goudriaan. Regelmatig kwamen er kunst-schilders, beeldhouwers en schrijvers samen om afzonderlijk of gemeenschappelijk de kunsten te beoefenen en te filosoferen over de zin van het bestaan. Het waren onbekommerde jaren waarin in alle rust kunstwerken werden vervaardigd die een goed beeld geven van hoe het landschap van het Maasdal eruit zag.

In de kern Eijsden hebben tot op heden altijd veel kunstenaars gewoond en die wonen er nu nog. Ook worden de kunsten door vele amateurs beoefend. Niet alleen op schilder- of aanverwant gebied maar ook op muzikaal gebied. De beide harmonieën (de Koninklijke Oude Harmonie en Harmonie Sainte Cécile, de 'blow' en de 'roej') die Eijsden rijk is, zijn daarvan een goed voorbeeld.

Kasteel Eijsden

Kasteel Eijsden en omgeving

→ U loopt door totdat u voor de ingang van het kasteel van Eijsden staat.

Boven de boogpoort is in hardsteen een fraai beeldhouwde wapenstein te zien met het jaartal 1636. Het jaar waarin is begonnen met de bouw van het kasteel door Arnold de la Margelle en zijn echtgenote Margaretha van Bochholtz. Na de grafelijke familie De la Margelle volgden in rechte lijn de families Hoensbroeck, De Geloës en vanaf 1936 de familie De Liedekerke de Pailhe. Het in Maaslandse renaissancestijl opgetrokken kasteel, dat uit een zuid- en westvleugel bestaat, ligt niet ver van de plaats

waar zijn mogelijke voorganger stond, de Middeleeuwse Caesterburg of Kettelhof. Het poorthuis, dat in 1650 werd herbouwd na door brand te zijn verwoest, bestaat uit een oost- en westvleugel, waarvan de oostvleugel aan de Graaf de Geloës is gelegen. In de 18e eeuw werd voort ten noorden van de oostvleugel van het poorthuis de rechthoekige moestuin en boomgaard aangelegd. In het hart van de moestuin en boomgaard werd in de vorige eeuw de 19e eeuwse zonnwijzer op sokkel opgesteld. In circa 1920 werden in het parkbosgedeelte ten noorden van de moestuin een boomgaard en een tennisbaan aangelegd en een tennishuisje gebouwd.

Het centraal gelegen in Jugendstil uitgevoerde dubbele [smeedijzeren hek](#) werd omstreeks 1900 geplaatst.

Smeedijzeren hek uit ca. 1900

Een nieuwe ontwikkeling in de waterhuishouding van Kasteel Eijsden vond plaats in 1908. Toen werd onder het voorplein een Franse hydraulische pomp geïnstalleerd, die met een waterreservoir in verbinding staat, dat geplaatst is op de eerste verdieping van de zuidvleugel van het poorthuis. Hierdoor wordt het poorthuis en de eveneens in deze tijd aangelegde monumentale vijver met uitgeschulpte rand en fontein van water voorzien.

In de jaren 1890-1904 veranderde de parkaanleg van Kasteel Eijsden aanzienlijk. Deze verandering geschiedde naar het ontwerp van de Franse tuinarchitect Achille Duchesne. De aanleg van Duchesne kenmerkt zich door een combinatie van formele elementen en een aanleg in landschapsstijl, die in deze tijd in Frankrijk en Nederland met de term 'style-mixte' wordt aangeduid. Duchesne legde ook de 180 meter lange in zuidelijke richting verlopende beukenberceau of 'Charmille' aan.

Op de weilanden aan de oost- en westzijde van deze berceau werden hoogstamfruitbomen geplant. In 1914 werd aan het

zuideinde van de berceau een beeldengroep geplaatst. Deze beeldengroep, 'Les Roses', die de drie kinderen van het echtpaar De Liedekerke de Pailhe - De Geloës voorstellen, werd door de Belgische refugé Van den Perre aan Kasteel Eijsden geschonken. Jammer genoeg is het hoofdje van een de kinderen afgebroken.

Kasteel Eijsden werd in 1636 door zijn bouwheer, Arnold de la Margelle, voltooid. Een gebeurtenis, die gememoreerd wordt door een gevelsteen boven de poort aan de zuidzijde van de zuidgevel van het kasteel. Een ingrijpende restauratie vond plaats in de jaren 1881-1886 onder leiding van de Luikse architect E.M. Jamar. Er werden toen diverse vernieuwingen en decoratieve details aangebracht, waardoor het silhouet van het kasteel werd verrijkt.

In in het kasteel aanwezige archiefstukken uit 1633 is sprake van architect Servais Charles, die wellicht de bouwer van het kasteel is geweest.

→ Nadat u rondom het kasteel hebt gewandeld gaat u terug naar de Graaf de Geloëslaan. De rode beukenlaan aanschouwend kunt u beslissen om verder te wandelen of terug te keren naar de Diepstraat / Kerkstraat.

Extra wandeling

U kunt ook naar het voormalige Spaanse fort Navagne, aan de Maas lopen.

→ Hiervoor loopt u rechtsaf richting Laag-Caestert, over de Voer, richting de Belgische grens (20-30 minuten lopen).

Het is nauwelijks voor te stellen, maar de omgeving waar het riviertje de Berwijn in de Maas uitmondt, is een plek met een bijzondere geschiedenis. Hier stond vroeger een imposant Spaans fort van meer dan 25 hectare. De ondergrondse restanten hiervan liggen precies op de grens van de Gemeenten Eijsden-Margraten en Voeren. De Spanjaarden bouwden (lees de bevolking uit de omgeving bouwde voor de Spanjaarden) in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) hier in 1634 een fort, nadat stadhouder Frederik Hendrik twee jaar daarvoor Maastricht had veroverd. In veertig jaar tijd werden hier immense grachten aangelegd, om vervolgens veertig jaar later door de Fransen weer te worden gesloopt. Lopend over het pad richting de Maas ziet u links en rechts van het pad enkele glooiingen op de plekken waar vroeger de grachten lagen. Langs dit pad, onder een aantal oude eiken, staan nieuwe informatieborden die het verhaal van deze plek vertellen en illustreren.

Er is een boek over de historie van het fort en omgeving uitgegeven. Dit boek is verkrijgbaar bij de VVV servicepunten in de buurt en bij Toerisme Voerstreek.

→ U loopt via hetzelfde pad terug langs het kasteel tot aan de Diepstraat / Kerkstraat.

Aan het kruispunt tegenover café 'De Greune Mèrt' staat op de hoek het pand 27-29. Een pand uit 1896. Vroeger was dit één pand met daarin een café en een zaal. In de periode 1896 tot 1935 is de zaal het verenigingslokaal geweest van de Oude Harmonie van Eijsden. Het was toentertijd de enige zaal van formaat en zodoende werd de zaal ook wel eens gebruikt om de bevolking kennis te laten maken met bioscoopfilms. Ook werden er toneelvoorstellingen gegeven. Het is een van de eerste panden in Eijsden met een multi-culturele functie.

→ De Diepstraat loopt door totdat deze overgaat in de Prins Bernardstraat. Links begint de Schoolstraat en rechts de Wilhelminastraat waar op de hoek de Protestantse kerk staat.

Protestantse kerk

De kerk is in neogotische stijl gebouwd in 1906 naar een ontwerp van architect Odinet uit Wijk bij Duurstede. Het is een van de weinige hervormde kerkjes in Limburg. De kerk is recentelijk in fases gerestaureerd. Zo is bijvoorbeeld de torenspits in zijn geheel van de toren gehaald en na weer voorzien te zijn van een nieuwe leistenen dakbedekking terug op de toren geplaatst. De binnenmuren van de kerk zijn opnieuw beschilderd door kunstenaar Sjef Hutschemaekers. Teruglopend naar de Kerkstraat is mooi te zien hoe de Diepstraat geleidelijk aan omhoog loopt vanuit het Bat.

Het witgeschilderde pand nr. 27

Kerkstraat

In de Kerkstraat ligt het hoogste punt van de wandeling. Aan het begin van de Kerkstraat ziet u dat deze straat lichtelijk omhoog loopt. Halverwege loopt de straat weer naar beneden, naar het diepste punt nabij de noordwestelijke hoek van de Vroenhof.

Het *witgeschilderde pand nr. 27* heeft robuuste hardstenen omlijstingen rondom de deur en de ramen. Het pand is gebouwd in de eerste helft van de 18e eeuw. Ook hier segmentboogvensters met oreillons. Bij een aantal panden die u gezien heeft zijn de bakstenen gevels wit geverfd. De hardstenen omlijstingen komen zo meer tot hun recht.

Ook in de Kerkstraat bevinden zich vele panden met de typische cementen gevels met een verscheidenheid aan versieringen boven en onder de ramen en boven de deuren. Tussen de ramen zijn in de gevels de nagebootste stenen in het cement getekend. Het cement heeft al naargelang het

Het pand Kerkstraat 21

licht dat erop valt velerlei tinten. Op bewolkte winterse dagen doen ze nogal grauw aan maar in de zomer als het zonlicht over deze gevels glijdt, lichten ze op in allerlei warme tinten. Deze markante huizen met hun cementen gevels zijn gebouwd door Jacob Pieter Nolens eind 18e begin 19e eeuw.

Jacob Nolens (geboren in 1760) stamde uit een oude gereformeerde Eijdsense familie. Honderden jaren lang vervulden de leden van deze familie bestuursfuncties. Zij hadden een fortuin opgebouwd door handel, Maasvaart en transacties in onroerend goed.

Het pand Kerkstraat 21 staat bekend als de Brouwerij, gebouwd in de 18e eeuw. In 1775 werd het pand gekocht door de broers Paul en Wilhelm Scheibler om er een lakenfabriek op te richten. Later werden die activiteiten voortgezet in het pand Kerkstraat 4, het voormalige White Horse. Het gebouw kreeg een nieuwe eigenaar die in 1888 nabij het pand een bierbrouwerij

Kerkstraat 15

oprichtte. De bierbrouwerij, toen genaamd Stoombierbrouwerij, werd in 1914-1918 overgenomen door de broers Jean en Louis Henquet. De naam van de brouwerij werd veranderd in Elektrische Bierbrouwerij de Haan. Sinds 1987 staat op de plaats van de gesloopte bedrijfsgebouwen het huidige appartementencomplex Brouwersplein.

Een recent gerestaureerd pand is **Kerkstraat 15**. Op 12 september 1791 werd door Dirk Daniel Vonk, zoon van predikant Nicolaas Vonk, de eerste steen gelegd. Het pand was bedoeld als ambtswoning voor de predikant van de Nederlands hervormde gemeente van Eijdsden. De Staten-Generaal keurden in eerste instantie de bouwplannen af omdat het te duur zou worden. Er moest bezuinigd worden en die bezuiniging werd doorgevoerd door 'blauwe stenen venster-gespannen' van mindere kwaliteit te kiezen. Overigens voldoen die omlijstingen tot op de dag van vandaag.

Panden met huisnummer 3 en 5

De Kerkstraat is nu een deftige, met stadse allures, ogende straat. De opvallende kroonlijsten aan diverse panden evenals de bewaard gebleven gevelaanzichten zoals de panden met **huisnummer 3 en 5**, drie verdiepingen hoog, geven dat extra cachet. Links ervan een piepklein huisje dat een charmant contrast vormt.

Woonhuis Petrus Wolfs

Recht ertegenover, in het huis op de hoek heeft kunstschilder Petrus Wolfs gewoond en gewerkt. Hij is de kunstschilder geweest die het dorpse leven in Eijdsden en omgeving, zoals het door zijn ogen is waargenomen, heeft vastgelegd op talloze doeken en in tekeningen, gouaches en aquarellen. Het zijn veelal taferelen van religieuze aard en feesten die in Eijdsden bij de tradities horen, zoals het typische cramignon-dansen tijdens de Bronk-feestdagen. Ook schilderde hij stillevens en dorpsgezichten en vooral die dorpsgezichten die in de loop van de tijd van aanzien zijn veranderd. Zo is er de gememoreerde gouache van de Diepstraat vóór de doorbraak. Hij schuwde het experiment niet en hield ervan om diverse materialen door elkaar te gebruiken.

Hier bij het **huis waar Petrus Wolfs heeft gewoond** en die als geen ander het culturele leven van Eijdsden heeft verbeeld, eindigt de Cultuurroute.

Colofon

De Cultuurroute door de historische kern van Eijsden is tot stand gekomen op initiatief van de gemeente Eijsden-Margraten in samenwerking met VVV Zuid-Limburg en de Stichting Eijsdens Verleden. Deze brochure is met de meeste zorg samengesteld. Alle informatie hierin wordt echter verstrekt zonder aansprakelijkheid onzerzijds.

© VVV Zuid-Limburg 2018

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, scan of welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van VVV Zuid-Limburg.

Coördinatie: VVV Zuid-Limburg i.s.m. gemeente Eijsden-Margraten

Tekst: Stichting Eijsdens Verleden

Fotografie: Guill. Wolfs in samenwerking met Stichting Eijsdens Verleden

Opmaak: Het Vormlab, Heerlen

Druk: Kontinu, Sittard

Cartografie: Anyway Productions, Bergen op Zoom

Stichting VVV Zuid-Limburg

Postbus 820 / 6300 AV
Valkenburg a/d Geul
0900 - 555 9798 (€ 1,- p.g.)
info@vvvzuidlimburg.nl
www.vvzuidlimburg.nl

Gemeente Eijsden-Margraten

Postbus 10 / 6269 ZG Margraten
043 - 458 8488
info@eijsden-margraten.nl

VVV Servicepunt Eijsden

Breusterstraat 27
6245 EH Eijsden
043 - 737 0202

Heuvelland

Het leven op z'n mooist

Gemeente Eijsden-Margraten vormt samen met de gemeenten Vaals en Gulpen-Wittem het Heuvelland.

Haal het gratis Heuvelland Magazine bij een van de VVV-Winkels of VVV-Servicepunten of laat je inspireren op vvvzuidlimburg.nl/heuvelland

[#HEUVELLAND](https://www.instagram.com/heuvelland)

[#VISITZUIDLIMBURG](https://www.instagram.com/visit Zuid-Limburg)

De Cultuurroute voert langs het culturele en materiële erfgoed van Eijsden.

De gebouwen die behouden zijn gebleven, evenals de straatbeelden en de patronen hierin, vormen een visueel cultuurhistorisch plaatjesboek. Ook de kunstwerken en andere objecten zoals monumentale bomen, die u tijdens de wandeling kunt bewonderen, zijn beeldbepalend voor Eijsden.

